

ΣΥΜΒΟΛΗ ΣΕ ΔΙΑΒΟΥΛΕΥΣΗ

ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ ΣΧΕΔΙΟΥ ΔΙΚΑΙΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗΣ ΜΕΤΑΒΑΣΗΣ

Παρέμβαση: «Σχέδιο Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης (Master Plan) για τις λιγνιτικές περιοχές της Δυτικής Μακεδονίας και της Μεγαλόπολης»

Φάση: Διαβούλευση στο <http://www.opengov.gr/minenv/?p=11202>

Διάρκεια: 2 Οκτωβρίου – 10 Νοεμβρίου 2020

ΓΕΝΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

Στο πλαίσιο της δημόσιας διαβούλευσης, το WWF Ελλάς, επιχειρεί μια πρώτη αποτίμηση του Σχεδίου Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης, με βάση δεδομένα όπως αναπτύχθηκαν και στην σχετική έκθεση «Δίκαιη Μετάβαση και Απασχόληση» που θα παρουσιαστεί από το WWF Ελλάς. Παρατίθενται τα σημεία τα οποία θεωρούμε θετικά στο ΣΔΑΜ, καθώς και όσα απαιτούν περαιτέρω εμβάθυνση και διερεύνηση, προκειμένου να διασφαλιστεί η διαδικασία.

Η μελέτη θέτει στο επίκεντρό της τη διαδικασία και τα χρονικά ορόσημα της απολιγνιτοποίησης αναλύοντας τις σχετικές επιπτώσεις, καταγράφοντας τα βασικά συμπεράσματα, καθώς και ένα πλέγμα προτεινόμενων στοχευμένων παρεμβάσεων, με κριτήριο την ομαλότητα της διαδικασίας, προκειμένου να μην μείνει κανένας πίσω. Προτείνονται μέτρα τα οποία σχετίζονται με το ανθρώπινο δυναμικό, αλλά και την ίδια τη διαδικασία της απολιγνιτοποίησης.

Είναι σαφές πως η χώρα μας, ως μία εκ των πρωτοπόρων της διαδικασίας απολιγνιτοποίησης σε ευρωπαϊκό επίπεδο, αναλαμβάνει και μία μεγάλη ευθύνη για την ορθή εφαρμογή της, καθώς απαιτείται η διαδικασία αυτή να αποτελέσει ένα παράδειγμα εφαρμογής καλών πρακτικών. Ειδάλλως, η ίδια η ιδέα της δίκαιης μετάβασης θα μπορούσε να υπονομευθεί ή να αποδυναμωθεί. Στα θετικά καταγράφεται η ύπαρξη σχεδίου, το οποίο μάλιστα η Ελλάδα γίνεται η πρώτη χώρα που παρουσιάζει. Επιπλέον, αξιολογείται θετικά ο ικανοποιητικός χρόνος δημόσιας διαβούλευσης του σχεδίου (~40 ημέρες).

Η διαδικασία απολιγνιτοποίησης περιλαμβάνει τρία στοιχεία:

1. Μεσο-μακροπρόθεσμη στρατηγική μέσω νέων επενδύσεων για την παραγωγική ανασυγκρότηση των λιγνιτικών περιοχών
2. Η βραχυπρόθεσμη αντιμετώπιση των δυσμενών επιπτώσεων
3. Η ουσιαστική συμμετοχή των τοπικών κοινωνιών

Το ΣΔΑΜ επικεντρώνεται κυρίως στο στοιχείο της μεσο-μακροχρόνιας στρατηγικής, ενώ παρατηρούνται αδυναμίες και σημαντικές ελλείψεις στα υπόλοιπα δύο, τα οποία συνοπτικά παρουσιάζονται παρακάτω. Ακόμα και στο πρώτο στοιχείο, η σημαντική αξιοποίηση του ορυκτού αερίου αποτελεί τροχοπέδη για τη μακροχρόνια βιωσιμότητα των περιοχών και τη μετάβασή τους σε ένα μοντέλο ανάπτυξης πραγματικά βιώσιμο, όπως αναλύεται και παρακάτω.

Τα προτεινόμενα φορολογικά κίνητρα είναι επίσης ένα θετικό στοιχείο, καθώς μπορούν να αποτελέσουν μοχλό κινητοποίησης επενδύσεων στις λιγνιτικές περιοχές, κάτι απαραίτητο να πραγματοποιηθεί με σχέδιο αλλά και ταχύτητα, καθώς τα χρονοδιαγράμματα είναι ασφικτικά. Εντούτοις, εκκρεμούν να υλοποιηθούν τα απαραίτητα βήματα στην επικοινωνία με την ΕΕ.

Το ΣΔΑΜ αποτελεί επομένως ένα φιλόδοξο στρατηγικό σχέδιο ανάπτυξης, το οποίο όμως απαιτείται να εξειδικευτεί περαιτέρω ως προς τα ζητήματα διακυβέρνησης, προκειμένου να υπάρξει η κατάλληλη εκείνη δομή που θα φέρει εις πέρας τη διαδικασία.

Αποστολή του WWF είναι να σταματήσει την υποβάθμιση του φυσικού περιβάλλοντος και να χτίσει ένα μέλλον αρμονικής συνύπαρξης ανθρώπων και φύσης, προστατεύοντας τη βιοποικιλότητα, διασφαλίζοντας τη βιώσιμη χρήση των ανανεώσιμων φυσικών πόρων, και προωθώντας τη μείωση της ρύπανσης και της σπάταλης κατανάλωσης.
<https://www.wwf.gr/>

WWF Ελλάς, Λεμπέση 21, Αθήνα 11743

Καταχωρημένο ως: Παγκόσμιο Ταμείο για τη Φύση, WWF-World Wide Fund for Nature, WWF-Fondo Mondiale per la Natura WWF-Fondo Mundial para la Naturaleza, WWF-Fonds Mondial pour la Nature WWF-Welt Natur Fonds. Γνωστό και ως World Wildlife Fund

Η δομή αυτή θα πρέπει να περιλαμβάνει τις τοπικές κοινωνίες, καθώς αυτές γνωρίζουν τον τόπο τους καλύτερα από τον καθένα. Τα ζητήματα της αποτελεσματικότητας ως προς την αξιοποίηση των διαθέσιμων χρηματοδοτικών εργαλείων είναι κρίσιμα, καθώς απαιτείται αυξημένη ευελιξία (πλαίσιο διαδικασιών).

Εξαιρετικά σημαντική είναι η ικανότητα απορρόφησης των διαθέσιμων χρημάτων εμπροσθοβαρώς για την επιτυχία του σχεδίου, επομένως η διαχειριστική επάρκεια αποτελεί εξέχον ζήτημα.

Μία σημαντική έλλειψη είναι τα εδαφικά σχέδια δίκαιης μετάβασης (just territorial transition plans) τα οποία θα πρέπει να αποτελέσουν και τον οδικό χάρτη της κατανομής των σχετικών δραστηριοτήτων στις πληττόμενες περιοχές σε συμφωνία με το στρατηγικό σχέδιο, κάτι στο οποίο θα πρέπει οι τοπικές κοινωνίες να συμμετέχουν ενεργά (συμπεριληπτική διαδικασία) με προτάσεις αναπτυξιακού χαρακτήρα για την περιοχή αλλά και της ενίσχυσης της κοινωνικής συνοχής. Τα εδαφικά σχέδια δίκαιης μετάβασης οφείλουν να εξειδικεύσουν τις απαιτούμενες παρεμβάσεις στη βάση του σχεδιασμού των περιφερειών και της υποστήριξης που μπορεί να παρέχουν τα πανεπιστήμια ως φορείς καινοτομίας και επιστημονικής τεκμηρίωσης, οι λοιποί τοπικοί φορείς και οι κοινωνικοί εταίροι, σε ένα ενιαίο και αποτελεσματικό σύστημα διακυβέρνησης. Επίσης, αποτελούν και βασική προϋπόθεση για την εκταμίευση των χρημάτων από το Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης (Just Transition Fund). Εκτιμούμε πως θα πρέπει το συντομότερο να ανοίξει η συζήτηση γύρω από το συγκεκριμένο θέμα και να υπάρξει εντατική διαβούλευση και συμμετοχικότητα, όχι απλώς διαβούλευση επί κειμένων που ασφαλώς είναι χρήσιμη.

Όπως αποτυπώνεται και στο ΕΣΕΚ, υπάρχει αυξημένη συμμετοχή του ορυκτού αερίου (ειδικότερα όσον αφορά και το κρίσιμο θέμα της τηλεθέρμανσης), χωρίς να εξετάζονται επιλογές που περιλαμβάνουν εναλλακτικές λύσεις όπως π.χ. αντλίες θερμότητας μέσω καθαρής ενέργειας. Η αυξημένη συμμετοχή του ορυκτού αερίου επισημαίνεται ως κίνδυνος εγκλωβισμού του συστήματος και απώλειας χρημάτων φορολογουμένων, θέτοντας εν αμφιβόλω τους στόχους κλιματικής ουδετερότητας για το 2050. Εξάλλου, αυτή η επισήμανση διατυπώνεται και από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή στην αξιολόγηση του εθνικού σχεδίου για την ενέργεια και το κλίμα (ΕΣΕΚ).

Ως WWF Ελλάς, θεωρούμε πως όλες οι κινήσεις μας θα πρέπει να συγκλίνουν προς την κατεύθυνση της επίτευξης της κλιματικής ουδετερότητας πριν τα μέσα του αιώνα. Η τοποθέτησή μας εκ των πραγμάτων εναντιώνεται στη χρήση ορυκτών καυσίμων, καθώς θεωρούμε πως υπάρχουν πλέον τα τεχνολογικά μέσα, αλλά και η τεκμηρίωση στο οικονομικό σκέλος προκειμένου να επιτευχθεί η μετάβαση με βιώσιμους όρους προς όφελος όλων και με το βλέμμα στο μέλλον. Είναι επίσης σαφές πως τυχόν εξειδίκευση των λιγνιτικών περιοχών σε δραστηριότητες ορυκτού αερίου, που θα καταστούν μη βιώσιμες σε σύντομο χρονικό ορίζοντα, θα έθετε ξανά σε κίνδυνο τις εν λόγω περιοχές μεταθέτοντας το πρόβλημα στο -όχι πολύ μακρινό- μέλλον. Η εξειδίκευση σε ορυκτούς κλάδους τους παρελθόντος δεν αποτελεί βιώσιμη επιλογή για τις τοπικές κοινωνίες των πληττόμενων περιοχών. Αντιθέτως, ένα πραγματικά βιώσιμο σχέδιο δίκαιης μετάβασης οφείλει να οδηγήσει στην δημιουργία θέσεων εργασίας σε κλάδους του μέλλοντος. Ως εκ τούτου, προτείνουμε την υποχρεωτική ευθυγράμμιση των επενδύσεων με τον κανονισμό 2020/852 της ΕΕ (σύστημα ταξινόμησης βιώσιμων επενδύσεων).

Η λύση του υδρογόνου δεν αποτελεί πανάκεια, καθώς θεωρούμε πως ενώ είναι χρήσιμη η αξιολόγηση και αξιοποίηση της συγκεκριμένης τεχνολογίας σε πιλοτικό επίπεδο σε συγκεκριμένους τομείς (μεταφορές, βιομηχανία) όπως άλλωστε προβλέπεται και σε ευρωπαϊκό επίπεδο, εντούτοις υπάρχουν περιορισμοί και δυνητικά μπορεί να οδηγήσει σε εκτεταμένες –και ενδεχομένως όχι απαραίτητα αναγκαίες- επενδύσεις σε υποδομές ορυκτού αερίου.

Αποφασιστικής σημασίας ζήτημα για τη συγκράτηση των επιπτώσεων αποτελεί η συνάφεια ή μη των θέσεων εργασίας που αναμένεται να δημιουργηθούν από την σχεδιαζόμενη επενδυτική δραστηριότητα, σε σχέση με τις επηρεαζόμενες (άμεσα και έμμεσα) θέσεις εργασίας.

Πέραν των θέσεων εργασίας που έχουν ήδη χαθεί στη διάρκεια των περασμένων ετών λόγω της φθίνουσας λιγνιτικής δραστηριότητας, **υπολογίζεται πως σχεδόν 2.200 εργαζόμενοι βρίσκονται σε άμεση έκθεση και στις δύο Περιφέρειες, εκ των οποίων οι 1.833 μόνο στην Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας, με δυνητικά προκαλούμενες επιπτώσεις σε επιπλέον 6,000 θέσεις εργασίας (ενεργοποίηση πολλαπλασιαστών)**. Επομένως, το σύνολο των δυνητικά επηρεαζόμενων θέσεων εργασίας μπορεί (στο χειρότερο σενάριο όπου και οι 1,833 θέσεις δεν αντιμετωπιστούν άμεσα) να αγγίξει τις 8,000 θέσεις εργασίας.

Ορισμένα βασικά συμπεράσματα όσον αφορά στις λιγνιτικές περιοχές:

- Η περίοδος 2020-2023 αποτελεί το κρίσιμο διάστημα κατά το οποίο δρομολογείται η απόσυρση συνολικά 3,35 GW (γιγαβάτ) από τις υφιστάμενες λιγνιτικές μονάδες. Αυτό απαιτεί σοβαρή εμπροσθοβαρή προσπάθεια για τη διατήρηση των θέσεων εργασίας και τη συγκράτηση της πιθανής απώλειας εισοδήματος, με ορίζοντα το διάστημα 2023-2028 κατά το οποίο αναμένεται να διαφοροποιηθεί το μίγμα παραγωγής ενέργειας, με έμφαση στις ΑΠΕ και να αναδιαταχθεί η τοπική και περιφερειακή οικονομία, με βάση τις κατευθύνσεις που προτείνονται στο ΣΔΑΜ. Προτείνεται η άμεση δημιουργία ενός δικτύου ασφαλείας για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων όσων βρίσκονται σε άμεσο κίνδυνο (~2200 εργαζόμενοι σε Δ. Μακεδονία και Μεγαλόπολη), καθώς και η δημιουργία ενός σχήματος διακυβέρνησης για τη διάγνωση αναγκών σε δεξιότητες και τον σχεδιασμό παρεμβάσεων.
- Ο ρόλος της ΔΕΗ στη συγκεκριμένη διαδικασία είναι εξαιρετικά κρίσιμος, καθώς η εταιρεία κατέχει μεγάλες εκτάσεις στις λιγνιτικές περιοχές, η χρήση των οποίων ενέχει και μία σημαντική αναπτυξιακή διάσταση σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο, εφόσον υπάρξει συνεργασία (π.χ. για έργα αποκατάστασης, ανάπτυξης ενεργειακής τεχνολογίας, ΑΠΕ μέσω ενεργειακών κοινοτήτων).
- Στη βάση υλοποίησης των ανωτέρω αποφάσεων και των οικείων πολιτικών που θα αναπτυχθούν, το ανθρώπινο δυναμικό και η διάσταση της αξιοποίησης και αναβάθμισης των δεξιοτήτων αναδεικνύεται με μείζον ζήτημα, για τη διασφάλιση και ανάπτυξη θέσεων εργασίας και υποστήριξης του μετασχηματισμού του περιφερειακού αλλά και ειδικότερα του τοπικού αναπτυξιακού υποδείγματος.
- Η ένταση του προβλήματος, ως προς το ανθρώπινο δυναμικό, διαφοροποιείται ανά περιοχή, επομένως απαιτείται και διαφοροποιημένη στρατηγική αντιμετώπισης. Από τα στοιχεία προκύπτει πως η ΠΕ Κοζάνης είναι η πλέον επηρεαζόμενη περιοχή.
- Η επανακατάρτιση του εξειδικευμένου προσωπικού που πλήττεται δεν μπορεί να αποτελεί οριζόντιο μέτρο, ενώ προς το παρόν δεν διαφαίνεται και μια ξεκάθαρη σχετική πολιτική η οποία θα αντιμετωπίζει άμεσα το πρόβλημα. Ειδικότερα, σύμφωνα με τον υφιστάμενο σχεδιασμό σε επίπεδο Master Plan, η πλειονότητα των προτεινόμενων αναπτυξιακών προτάσεων και ο υπολογισμός του ισοζυγίου των ροών προς και από την αγορά εργασίας απευθύνονται κυρίως ως νέες θέσεις εργασίας στο σύνολο της αγοράς εργασίας (κινητικότητα και υφιστάμενη ανεργία). Σε επίπεδο περιφέρειας αυτό είναι σημαντικό, καθώς το νέο αναπτυξιακό υπόδειγμα θα πρέπει να υποστηριχθεί. Όμως, για τις ομάδες που πλήττονται άμεσα, η λύση θα πρέπει να είναι πολύ πιο συγκεκριμένη, καθώς διαφαίνεται ότι τουλάχιστον σε επίπεδο απωλειών εισοδήματος, η διασφάλιση θέσεων εργασίας κατά την περίοδο 2021-2023 στο προσωπικό που πλήττεται άμεσα προστατεύει σημαντικό ποσοστό και των έμμεσων θέσεων απασχόλησης.

Ταυτόχρονα, σε επίπεδο έμμεσων επιπτώσεων, εκτιμάται ότι:

- Στην Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας θα υπάρξει απώλεια -σε επίπεδο εισοδήματος- για την τοπική οικονομία της τάξης του 3,1€ για κάθε 1€ που αφαιρείται από τη λιγνιτική δραστηριότητα. Το αντίστοιχο ποσοστό για την ΠΕ Αρκαδίας είναι 1,7 €.
- Το ~30% των άμεσα επηρεαζόμενων εργαζομένων αναμένεται να απασχοληθεί στις σχεδιαζόμενες επενδύσεις κατά τη φάση της λειτουργίας. Σχετικά με τις νέες θέσεις εργασίας (άμεσες και έμμεσες) που αναμένεται να δημιουργηθούν μακροπρόθεσμα:
  - 80% αφορά σε βραχυχρόνια ανέργους
  - 15% αφορά σε μετακινήσεις όμορων κλάδων και εργασιακή κινητικότητα
  - 5% αφορά εξειδικευμένο υφιστάμενο προσωπικό
- Όσον αφορά στους άμεσα επηρεαζόμενους, η προσέγγιση στήριξης και προώθησης στην απασχόληση πρέπει να λαμβάνει υπόψη την ηλικιακή διαστρωμάτωση και τις δυνατότητες επανακατάρτισης σε όμορα επαγγέλματα. Πιο συγκεκριμένα:
  - Οι απαιτήσεις σχεδιασμού δεν είναι ίδιες για όλες τις ηλικιακές ομάδες και στη βάση υφιστάμενου χαμηλού εκπαιδευτικού επιπέδου και κάθετης εξειδίκευσης μεγάλου μέρους των πληττόμενων. Υφίστανται περιορισμοί οι οποίοι θα πρέπει να ληφθούν υπόψη.

- Υπάρχει σημαντικός κίνδυνος εκροής στις ηλικίες κάτω των 35 ετών και μακροχρόνιας ανεργίας στους άνω των 45 ετών.

Το πλέγμα προτάσεων για τη μετάβαση του προσωπικού που πλήττεται άμεσα (π.χ. η μετάβαση μεγάλου αριθμού οδηγών/χειριστών μηχανημάτων) προτείνεται να σχετίζεται με:

- Απασχόληση στα έργα παροπλισμού (decommissioning) των λιγνιτικών μονάδων και αποκατάστασης των πεδίων.
- Σύζευξη με τον τομέα των κατασκευών (κυρίως δημόσια έργα).
- Υποστήριξη της μετάβασης στη βιομηχανία και σε συγκεκριμένες ενεργειακές δραστηριότητες (ΑΠΕ, εξοικονόμηση, κυκλική οικονομία).
- Απασχόληση, κατά ένα ποσοστό, στα έργα κατασκευής υποδομών/επενδύσεων στην περιοχή.

Εκτιμάται ότι η διαχείριση των άμεσα επηρεαζόμενων θέσεων εργασίας με ειδικό πλαίσιο και βραχυπρόθεσμο ορίζοντα θα έχει θετική επίδραση και στις έμμεσα επηρεαζόμενες θέσεις εργασίας (συγκράτηση). Η προσέγγιση για την αναβάθμιση δεξιοτήτων θα πρέπει να γίνει στη βάση κλαδικής διάρθρωσης. Η όποια επανακατάρτιση των άμεσα και έμμεσα επηρεαζόμενων πρέπει να σχεδιάζεται στη βάση αναγκών ανάπτυξης που εμφανίζονται σε συναφείς (όμορους) κλάδους.

Τέλος, στο πλαίσιο της συμβολής για τη διασφάλιση μίας δίκαιης μετάβασης, το WWF Ελλάς θα παρουσιάσει την αναλυτική μελέτη και το σχετικό συνοδευτικό κείμενο πολιτικής (Policy Brief) που περιλαμβάνει συνοπτικά τα βασικά συμπεράσματα καθώς και ένα πλέγμα στοχευμένων προτάσεων.